

ILLUSTRATIVE RESOURCES

6. 7 Myths about Branded Games and Advergames. (2015, February 26). Branded Minigames. Retrieved from <http://www.brandedminigames.com/the-7-myths-about-branded-games-and-advergames/>
7. Novus. (n.d.). Retrieved from <https://novus.zakaz.ua/uk/store/>
8. The 14 Keys to Writing Advertorials That Sell. (2014, May 1). SCD Group. Retrieved from <http://www.scdgroup.net/2014/05/innovation-freeloaders-mistakes-3-other.html?m=1>

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Катерина Вашист – асистент кафедри германської філології Сумського державного університету.
Наукові інтереси: лінгвопрагматичні аспекти мови.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

Kateryna Vashyst – assistant lecturer of the Department of Germanic Philology, Sumy State University.
Scientific interests: linguo-pragmatic aspects of language.

УДК 821, 161, 2'342, 8

СПОСТЕРЕЖЕННЯ ЗА МОРФОНОЛОГІЧНИМИ ФУНКЦІЯМИ
 НАГОЛОСУ В АД'ЄКТОНІМНОМУ СЛОВОТВОРІ

Лариса ГУЦУЛ (Кропивницький, Україна)

e-mail: lara.gutsul@gmail.com

ГУЦУЛ Лариса. СПОСТЕРЕЖЕННЯ ЗА МОРФОНОЛОГІЧНИМИ ФУНКЦІЯМИ НАГОЛОСУ В АД'ЄКТОНІМНОМУ СЛОВОТВОРІ

У пропонованій статті досліджуються морфологічні функції наголосу в ад'єктонічному словотворі. Підкреслюється, що при всій своїй специфічності система наголошення українських ад'єктонімів підпорядковується основним акцентуаційним законам української мови. Встановлюються типи акцентних опозицій в ад'єктонічному словотворі, досліджуються групи ад'єктонімних суфіксів залежно від акцентованості чи неакцентованості, аналізуються морфологічні функції наголосу. Констатується, що домінуючим є процес збереження наголосу твірного слова.

Ключові слова: ад'єктоніми, система наголошення ад'єктонімів, ад'єктонімний словотвір, акцентуаційні закони, типи акцентних опозицій, морфологічні функції наголосу, акцентно-інтонаційна структура, ад'єктонімні суфікси, морфологічна похідність.

GUTSUL Larisa. THE OBSERVATION OF MORPHOLOGICAL FUNCTIONS OF STRESS IN ADJECTIVE WORD-FORMATION

The proposed article explores the morphological functions of stress in adjectival word-formation. It is emphasized that with all its specificity the system of the accent of Ukrainian adjectonim is subject to the main accentuation laws of Ukrainian language. It has been established that stress is the most important means by which a word is formed. Morphological accent origins consists in morphological derivativeness which is displayed in that derivative either preserves the base of producing word and him accentuation, or transforms them for some standard rules. Five types of accent oppositions in adjectonim word-formation are distinguished: 1) accent on the basis of oikonim- accent on the basis of adjectonim; 2) accent on the basis of oikonim- accent on producing suffix adjectonim; 3) accent on the basis of oikonim- accent on inflection adlactone; 4) accent on inflection oikonim- accent on the basis of adjectonim; 5) accent on inflection oikonim- accent on inflection adjectonim. According to the stressness or non- stressness four groups of adjectonim suffixes are define: 1) suffixes that do not bear the stress; 2) suffixes that appear under the stress; 3) suffixes, which in some cases act as stress, and in others - unstressed; 4) the suffixes which mainly act by unstressed. Such morphological function of stress в adjectonim word-formation were revealed 1) preservation accentuation producing word in derivative; 2) moving of the accent which leads to change-over of accent model of derivative word as compared with producing; 3) alignment of accent term derivative with common language tendency to the accent the middle of the word; 4) continuation and completion after shock base of descending part of intonation; 5) he preservation of the place and method of stress produced in the derivative; 6) filling up of stress element. It is proven that in accentuation toponyms adjectives of the most strong there is action tendency to preservation of the accent of producing word. (dominant is the process of preserving the stress of the producing word).

Key words: adjectonim, the system of the stress adjectonim, adlactone word-formation, accentological laws, types of accent oppositions, morphological functions of the stress, accent-intonational structure, adlactone suffixes, morphological derivativeness.

Постановка проблеми. Наголос – складна суперсегментна одиниця мови, що виконує важливі й різноманітні функції. Вивчення українського наголосу проводиться в різнопланових аспектах. Однак, попри вагомий дослідження української акцентології в останні десятиріччя, наголошення слів ономастичної лексики залишається актуальним, оскільки в центрі уваги дослідників перебуває акцентуація слів апелятивної лексики. Слід наголосити на тому, що вивчення наголосу українських відтопонімних прикметників дає необхідні відомості для аналізу акцентуаційної системи української мови загалом та для ономастичних досліджень зокрема.

Проблема наголосу як морфологічного явища в українському мовознавстві й досі залишається “проблемою”, адже з погляду морфології наголос ще системно не досліджувався. Поряд з усиченням, інтерференцією, чергуванням, накладанням наголос є одним із морфологічних явищ в українській мові; він виступає важливим засобом, який сприяє утворенню слова.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення наголосу сучасної української мови пов'язане передусім з науковими доробками О.О. Потєбні, О. Шахматова, Л. А. Булаховського, В. Г. Скляренка, В. М. Винницького, З. М. Веселовської, В. Б. Задорожного, А. П. Білоштана, О. В. Романченка та ін. Дослідження української акцентології останніх десятиріч свідчать про інтерес до наголосу як морфологізованої одиниці: йдеться про розкриття морфологізованості наголосу з проекцією на явища морфеміки і процесу словотвору (В. Б. Задорожний, П. В. Мацьків, Т. І. Товкайло, Г. С. Кобиринки та ін.). Також виникає інтерес до проблеми акцентної варіантності (В. М. Винницький, З. М. Веселовська, О. В. Романченко, Б. Р. Пристай, Т. Г. Юрчук). Постановку проблеми наголосу як морфонологічного явища знаходимо в працях В. Г. Чурганової, В. В. Лопатіна, А. А. Залізняка, О. Г. Устинової, А. К. Поливанової, В. А. Редькіна та ін.

Усі названі аспекти дослідження наголосу стосуються слів апелювальної лексики. Акцентуація ономастичної лексики системно аналізується лише в працях О. В. Суперанської [9; 11], В. О. Горпинича [1; 2]. У роботах автора розвідки [3, с. 226-233; 4, с. 609-614] на ґрунті української мови досліджується наголос українських ойконімів, їх акцентна структура, морфонологічні функції наголосу при творенні ад'ектонімів і катойконімів.

Мета та завдання дослідження. Тому метою публікації є дослідження морфонологічних функцій наголосу в ад'ектонімному словотворі, показ специфіки акцентуації відтопонімних прикметників. Реалізація цієї мети передбачає розв'язання таких завдань: 1) виявити морфонологічні функції наголосу в ад'ектонімному словотворі; 2) виділити типи акцентних опозицій; 3) встановити основні тенденції в наголошуванні українських відтопонімних прикметників.

Виклад основного матеріалу. Наголос виступає важливим засобом, який сприяє утворенню слова. Він є одним із морфонологічних явищ в українській мові. Морфонологічна природа наголосу полягає в морфонологічній похідності, яка, як влучно підкреслив А. А. Залізняк, виявляється в тому, що похідне або просто зберігає основу твірного слова та його акцентуацію, або трансформує їх за деякими стандартними правилами [5, с. 9]. У багатьох відтопонімних похідних зберігається задана твірним ойконімом акцентна модель – такі утворення розглядаються як такі, в яких словотворчий акт здійснюється без переміщення наголосу: *Ли́пове Зк – ли́півський* (модель: О'ОО → О'ОО), *Чапли́нка Пл – чапли́нський* (модель: ОО'О → ОО'О), *По́рик Вн – по́рицький* (модель: О'О → О'ОО). А власне морфонологічна природа наголосу зводиться до його переміщення, яке веде до зміни акцентної моделі похідного слова порівняно з твірним: *Я́гідне Лг – ягі́днянський* (модель: О'ОО → ОО'О), *Хору́нже Хрк – хорунжа́нський* (модель: ОО'О → ОО'О).

В акцентуації відтопонімних прикметників найбільш сильною є дія тенденції до збереження наголосу твірного (83 %). Переміщення ж наголосу, яке веде до зміни акцентної моделі похідного порівняно з твірним, властиве 17 % ад'ектонімів.

При виявленні морфонологічних функцій наголосу у відойконімному словотворі ми керувалися: 1) морфонологічним правилом граматичного протиставлення, або граматичної опозиції [7, с. 19], яке проявляється в протиставленні наголосу твірного слова похідному; 2) морфонологічними умовами реалізації граматичного правила. Такими умовами є: акцентуація базової основи (ойконіма) та наявність певного словотворчого форманта, в поєднанні з яким спостерігається альтернація [7, с. 24].

Морфонологічне правило граматичного протиставлення, або граматичної опозиції, полягає в протиставленні наголосу твірного слова і похідного. Саме до такого протиставлення пропонує звести вивчення морфонології наголосу в словотворі В. В. Лопатін [8, с. 174-197]. Словотвір ад'ектонімів цікавить переміщення чи непереміщення наголосу в межах словотвірних значущих елементів (основи, афіксів, закінчення). Залежно від цього виділяються п'ять типів акцентних опозицій, або протиставлень, в ад'ектонімному словотворі:

1. Наголос на основі ойконіма – наголос на основі ад'ектоніма (81 %): *Поча́їв Трн – поча́ївський*, *Ря́ське Пл – ря́ський*.

2. Наголос на основі ойконіма – наголос на твірному суфіксі ад'ектоніма (14 %): Кра^сне Од – кра^снянський, Ма^рківці ІФ – ма^рковецький.

3. Наголос на основі ойконіма – наголос на флексії ад'ектоніма (1,2 %): Со^пи^ч См – со^пицький, Ле^беді Рв – ле^бедський.

4. Наголос на флексії ойконіма – наголос на основі ад'ектоніма (1,8 %): Бо^йки См – бо^йківський, Пе^траші^ч Чрв – пе^трашівський.

5. Наголос на флексії ойконіма – наголос на флексії ад'ектоніма (2 %): Хме^льове^ч Крв – хме^лівський, Ска^ла^ч Вн – ска^льський [4, с. 609–614].

Однією із морфонологічних умов реалізації правила граматичного протиставлення, або опозиції, є наявність певного словотворчого форманта. Словотворчі суфікси впливають на місце наголосу в ад'ектонімі. Л. Г. Зубкова відзначає, що залежність типу акцентної співвіднесеності твірних та похідних слів від способу утворення останніх зумовлена значною мірою відмінностями в акцентних властивостях самих афіксів; а багато афіксальних морфем мають здатність визначати наголос похідного слова [6, с. 54]. Морфонологічні функції наголосу при словотворі ад'ектонімів визначаються морфонологічними ознаками ойконімів як твірних слів та фонематичними особливостями твірних суфіксів. Найсуттєвішими фонематичними ознаками суфіксів, які впливають на морфонологічне переміщення наголосу, виступають: 1) прикритість чи неприкритість ініціального звука суфікса; 2) наявність чи відсутність у його структурі голосного звука; 3) наявність чи відсутність інтерфіксів у структурі суфіксів; 4) здатність суфіксів зумовлювати місце наголосу в похідному слові [1, с. 29].

З-поміж одинадцяти ад'ектонімних суфіксів, які існують в українській мові [1, с. 7-8] завжди ненаголошеним виступає лише суфікс -ськ- – 100 % (Терні^вка Мк – терні^вський, Люботи^н Хрк – люботи^нський), а наголошеними – суфікси -анськ- (-янськ-) – 97 % (Крини^чки Од – крини^чанський), -ейськ- – 100 % (Рівня^ч Чрв – рівне^йський), -овецьк- – 100 % (Тара^ски Вн – тара^сковецький), -анецьк- – 100 % (Вірля^чя Трн – вірляне^чський), -инецьк- – 100 % (Суржа^ч Трн – суржинецький), -ецьк- – 100 % (Дідо^вичі Жт – дідове^чський), -ицьк- – 100 % (Лу^г Зк – лужи^чський). Суфікс -івськ- може виступати і наголошеним – 53 % (Маркуші^ч Вн – маркуші^чський), і ненаголошеним – 46 % (Сте^п См – степівський). А суфікси -инськ- та -енськ- в основному є ненаголошеними (Ялта^ч Крм – ялтинський, Ро^жище См – ро^жищенський) – відповідно 73 % і 86 %.

Тому залежно від акцентованості чи неакцентованості фіксується чотири групи ад'ектонімних суфіксів: 1) суфікси, що не несуть на собі наголос (-ськ-); 2) суфікси, що виступають під наголосом (-анськ- (-янськ-), -ейськ-, -овецьк-, -анецьк-, -инецьк-, -ецьк-, -ицьк-); 3) суфікси, які в одних випадках виступають наголошеними, а в інших – ненаголошеними (-івськ-); 4) суфікси, що переважно виступають ненаголошеними (-инськ-, -енськ-).

У першій групі виділяється лише один суфікс -ськ-ий, який ні за яких обставин не здатний бути наголошеним, через те, що в його структурі немає голосного звука. Завдяки використанню цього суфікса: а) зберігається акцентуаційний малюнок твірного слова в похідному: Миха^йлівка Од – ми^ха^йлівський (модель: ОО'ОО → ОО'ОО), Тайку^ри Рв – тайку^рський (модель: ОО'О → ОО'О); б) наголос переміщається із закінчення ойконіма на основу ад'ектоніма: Щербані^ч Пл – щербанський (модель: ОО'О → ОО'О), Просівці^ч Трн – просівський (модель: ОО'О → ОО'О); в) наголос в ад'ектонімі переміщається на флексію (-ськ-ий): Лугове^ч Зп – лугівський (модель: ОО'О → ОО'О), Просяна^ч Днп – просянський (модель: ОО'О → ОО'О).

Збереження суфіксом -ськ-ий акцентуаційного малюнка твірного слова в похідному найпродуктивніше при утворенні ад'ектонімів від неокситонних ойконімів: Степа^нівка Од – степнівський. Причиною цього є той факт, що в неокситонних ойконімах наголос падає на ту частину ойконіма, яка входить до структури ад'ектоніма як обов'язковий елемент. Тоді, вважає В. О. Горпинич, при словотворі актуалізується модель із простим суфіксом -ськ-, бо такого форманта з ненаголошеним флексійним голосним достатньо, щоб продовжити і

завершити після наголошеної основи спадну частину інтонації утвореного ад'ектоніма: Лади́жин Вн (акцентно-інтонаційна структура – висхідно-спадна: схема / \) + -ськ-ий → лади́жинський (висхідно-спадна: схема / \). Тут наголос своєю постійністю актуалізує модель із простим суфіксом -ськ- в ад'ектонімах, не створюючи ніяких перешкод на шляху до її реалізації [1, с. 105]. Завдяки використанню суфікса -ськ- наголос може переміщатися із закінчення ойконіма на основу ад'ектоніма. Це, в основному, трапляється при утворенні відтопонімних прикметників від окситонних вокалічних ойконімів множинної форми: Лісовики́ Лв – лісови́цький (модель: ООО' → ОО'О), Щербані́ Пл – щербанський (модель: ОО' → О'О). Таке переміщення наголосу пов'язане із сильною дією акцентної тенденції до наголошення середини слова і викликане необхідністю поповнити наголошений елемент в ад'ектонімах, утворених від ойконімів, які втрачають акцентовану флексію.

Відтягання наголосу на фіналь – флексію -ськ-ий в ад'ектонімах відбувається всупереч тенденції до наголошення середини слова. У переважній більшості це ад'ектоніми, утворені від окситонних вокалічних ойконімів (з наголошеним закінченням): Приміське́ Хрс – приміський.

Незважаючи на те, що таке наголошення нетипове для сучасної української мови, воно є закономірним, бо флективний наголос вимагає його переміщення за межі похідної основи із суфіксом -ськ- для того, щоб зберегти акцентну модель твірного слова: Хутори́ Чрк (акцентуаційна модель ОО'О', схема наголошення /) → хуторський (акцентуаційна модель ОО'О', схема наголошення /). Найчастіше таке переміщення наголосу спостерігається в ад'ектонімах, утворених від ойконімів з сегментами -ов-, -ів-, -в-, -ин-, -ан- тощо: Терехове́ Мк – терехівський (модель: ОО'О' → О'О'О'), Мостове́ Мк – мостівський (модель: ОО' → О'О'). Ростиня́ Хрк – ростинський (модель: ОО' → О'О'). Це пояснюється особливостями структури цих ойконімів: вони закінчуються елементами -в-, -ів-, -ов-, -ин-, -ан- тощо, які морфонемаічно несумісні із складними суфіксами [1, с. 107]. Тобто тут очевидна дія закону морфемної несумісності, яка призводить до утворення відтопонімних прикметників за допомогою простого суфікса -ськ-ий з наголошеною флексією, – вони є винятками в акцентуаційній системі ад'ектонімів і суперечать тенденції до наголошення середини слова.

Випадки ж перенесення наголосу з основи ойконіма на закінчення ад'ектоніма є незакономірними і трапляються дуже рідко: Яструбщи́на См – яструбський, Дубо́ва Вн – дубівський (зафіксоване в ад'ектонімах, утворених від вокалічних парокситонних та пропарокситонних ойконімів).

Але переважно завдяки використанню ад'ектонімного суфікса -ськ-ий зберігається акцентуація твірного, тому що, приєднуючись до ад'ектоніма, цей суфікс завершує після наголошеної основи (схема: /) спадну частину акцентно-інтонаційної структури (схема: \) → / \.

Якщо суфікс -ськ- ні за яких умов не може бути акцентованим, то зовсім інша картина спостерігається при використанні словотворчих суфіксів -анськ- (-янськ-), -ейськ-, -овецьк-, -анецьк-, -инецьк-, -ецьк-, -ицьк-, івськ-, -инськ-, -енськ-, які або завжди виступають наголошеними, або в одних випадках – наголошеними, а в інших – ні. Структура цих суфіксів характеризується початковим голосним, який може вільно переймати на себе наголос [1, с. 106], приводячи акцентне вираження похідного відповідно до загальномовної тенденції наголошення середини слова. Це відбувається: а) при збереженні першої частини акцентно-інтонаційної структури твірного – висхідного наголошення (схема: /) та створенні спадного наголошення (схема: \): Помічна́ Крв (схема: /) + -янськ-ий → помічна́нський (схема: / \); б) при збереженні висхідно-спадного наголошення твірного (схема: / \): Неску́чне Хрк (схема: / \) + -анськ-ий → нескуча́нський (схема: / \); в) при перетворенні спадного наголошення твірного (схема: \) у висхідно-спадне (схема: / \): Ни́жне Лв (схема: \) + -янськ-ий → нижня́нський (схема: / \).

Отже, морфонологічними функціями наголосу в ад'ектонімному словотворі є: 1) збереження акцентуації твірного слова в похідному; 2) переміщення наголосу, яке веде до

зміни акцентної моделі похідного слова порівняно з твірним; 3) узгодження акцентного вираження похідного із загальномовною тенденцією до наголошення середини слова; 4) продовження і завершення після наголошеної основи спадної частини інтонації; 5) збереження місця і способу наголошення твірного в похідному; 6) поповнення наголошеного елемента.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в порівняльному аналізі наголошення ад'єктонімів інших слов'янських мов. У подальших розвідках із цієї проблеми варто звернути увагу на культуромовний аспект, зокрема на правильне наголошування аналізованих онімів носіями мови.

УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ

Скорочення назв областей України:

Вн – Вінницька, Вл – Волинська, Днп – Дніпропетровська, Днц – Донецька, Жт – Житомирська, Зк – Закарпатська, Зп – Запорізька, ІФ – Івано-Франківська, Кв – Київська, Крв – Кіровоградська, Крм – Кримська, Лв – Львівська, Лг – Луганська, Мк – Миколаївська, Од – Одеська, Пл – Полтавська, Рв – Рівненська, См – Сумська, Трн – Тернопільська, Хрк – Харківська, Хрс – Херсонська, Хм – Хмельницька, Чрв – Чернівецька, Чрг – Чернігівська, Чрк – Черкаська.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Горпинич В. О. Відтопонімі прикметники в українській мові / В. О. Горпинич. – К.: Вища шк., 1976. – 138 с.
2. Горпинич В. О. Назви жителів в українській мові / В. О. Горпинич. – К.: Вища шк., 1979. – 158 с.
3. Гуцул Л. І. Акцентна структура ойконімів Полісся / Л. І. Гуцул // «Волинь-Житомирщина». – Історико-філологічний збірник з регіональних проблем. – № 22(1). – 2010. – Житомир. – Вид-во ЖДУ ім. І. Франка. – С.226–233
4. Гуцул Л. І. Спостереження за акцентуацією українських ад'єктонімів /Л. І. Гуцул // Наукові записки. – 2016. – Випуск 146. – Серія : Філологічні науки (мовознавство)– Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2016. – С. 609–614.
5. Зализняк А. А. От праславянской акцентуации к русской /А. А. Зализняк. – М.: Наука, 1985. – 428 с.
6. Зубкова Л. Г. Части речи в фонетическом и морфологическом освещении / Л. Г. Зубкова. – М.: Изд-во Ун-та дружбы народов, 1984. – 83 с.
7. Кубрякова Е. С., Панкрац Ю. Г. Морфология в описании языков / Е. С. Кубрякова, Ю. Г. Панкрац. – М.: Наука, 1983. – 120 с.
8. Лопатин В. В. Акцентологические проблемы синхронного словообразования в современном русском языке /В. В. Лопатин // Славянское и балканское языкознание. Проблемы морфологии. – М.: Наука, 1981. – С. 174-197.
9. Суперанская А. В. Ударение в собственных именах в современном русском языке / А. В. Суперанская. – М.: Наука, 1966. – 259 с.
10. Суперанская А. В. Ударение в заимствованных словах в современном русском языке / А. В. Суперанская. – М.: Наука, 1968. – 310 с.

REFERENCES

1. Horpinich, V. O. (1976). Vidtoponimni prykmetnyky v ukrainiskii movi. [Retaining adjectives in the Ukrainian language]. Kyiv: Vishcha shkola.
2. Horpinich, V. O. (1979) Nazvy zhyteliv v ukrainiskii movi [The names of citizens in the Ukrainian language]. Kyiv: Vishcha shkola.
3. Gutsul, L. I. (2010) Aktsentna struktura oikonimiv Polissia [The accent structure of the Okayonim of Polissya] // “Volyn-Zhytomirshchyna” : istoryko-filolohichni zbirnik z rehionalnich problem. [Historical and philological collection on regional problems]. Zhitomir.
4. Gutsul, L. I. (2016) Sposterezhennia za aktsentuatsiieiu ukrainskikh adiektonimiv // Naukovi zapysky KDPU. Seria: Filolohichni nauky. [Observing the accentuation of Ukrainian adjeconomisms // Academic Notes. Series: Philological Sciences].
5. Zalizniak, A. A. (1985) Ot praslavianskoi aktsentuatsii k russkoi [From pre-Slavic accentuation to Russian]. Moscow: Nauka.
6. Zubkova, L. H. (1984) Chasti rechi v foneticheskom i morfonolohicheskom osveshchenii [Parts of speech in phonetic and morphological study]. Moskva: Izdatelstvo Druzhbi narodov.
7. Kubriakova, E. S. & Pankrats, Yu. H. (1983) Morfonolohiia v opisanii yazikov [Morphology in the language description]. Moscow: Nauka.
8. Lopatin, V. V. (1981) Aktsentolohicheskie problemy sinchronnoho slovoobrazovaniia v sovremennom russkom yazike // Slavianskoie y balkanskoie yazikoznaniie. Problemy morfonolohyy. [Accentological problems of synchronous word formation in modern Russian // Slavic and Balkan linguistics. Problems of morphology].
9. Superanskaia, A. V. (1966) Udarenie v sobstvennykh ymenakh v sovremennom russkom yazike [Emphasis on proper nouns in modern Russian]. Moskva: Nauka.
10. Superanskaia, A. V. (1968) Udarenie v zaymstvovannykh slovakh v sovremennom russkom yazike [Emphasis on borrowed words in modern Russian]. Moskva: Nauka.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Лариса Гуцул – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови Центральноукраїнського державного педагогічного університету ім. В. Винниченка.

Наукові інтереси: акцентуація ономастичної лексики, відтопонімний словотвір.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

Larisa Gutsul – Candidate of Philological Sciences. Associate Professor at the Department of Ukrainian language of the faculty of Philology and journalism of Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University

Scientific interests: studying the onomastica, adjectival word-formation, morphological derivative.

УДК 811.111-26

**КРИТЕРИИ ОПРЕДЕЛЕНИЯ АББРЕВИАТУР
В АНГЛИЙСКОЙ ПИСЬМЕННОЙ РЕЧИ**

Татьяна ПАКУЛОВА (Днепр, Украина)

e-mail: pakulova17@ukr.net

Юлия НАГОРНАЯ (Днепр, Украина)

e-mail: ulya.nagornaya@gmail.com

ПАКУЛОВА Тетяна, НАГОРНА Юлія. КРИТЕРІЇ ВИЗНАЧЕННЯ АБРЕВІАТУР В АНГЛІЙСЬКІЙ ПИСЕМНІЙ МОВІ

Статтю присвячено визначенню критеріїв виділення аббревіатур в англійській мові. Запропоновано аналіз сучасних підходів до розподілу за групами англійських аббревіатур. Надано визначення поняття аббревіації, на підставі яких виведено релевантну дефініцію в ономастологічному аспекті. Запропоновано вважати тип вмотивованості одним з головних критеріїв у визначенні аббревіатур. Окреслено роль аббревіації у процесі збагачення лексичної системи мови. Зроблено висновок, що не будь-яке скорочення або згортання слова / словосполучення постає результатом аббревіації.

Ключові слова: англійська мова, аббревіація, аббревіатура, слово, словосполучення, формальний критерій, внутрішня вмотивованість.

PAKULOVA Tetiana, NAHORNA Yuliia. CRITERIA FOR THE SEGMENTATION OF ENGLISH ABBREVIATIONS IN THE WRITTEN SPEECH

The article deals with the approach to the definition of the notion of abbreviation and the specification of the criteria for the segmentation of English abbreviations. The urgency of the research is proved by the fact that the process of abbreviation is highly productive in Indo-European languages. Such an activity is stipulated by the tendency to economize language (speech, graphic) efforts, by the aspiration to transfer more pieces of information within a shorter period of time. The object under analysis is different groups of English abbreviations; the subject is approaches to their distribution. The authors apply descriptive and structural methods and put forward a new relevant definition of abbreviation in the onomasiological aspect where motivation type is the key factor. Abbreviation is an ancient and universal phenomenon. One can come across the first abbreviations in ancient Greek canonical scripture. Later on they are observed in borrowings and in Old Slavonic shortenings. Initial shortenings of alphabetic acronyms may be considered to be the most ancient and naturally emerged. The writing speech of any language is the source of graphical shortenings which are sure to be lexicalised further on. One of the main conclusions the authors came to is that abbreviation influences the process of a language lexical system enrichment. Another conclusion is that not every shortening or summarization of a word / word combination is the result of abbreviation. It is the shortening when the lexical meaning of the initial word / word combination is identical to that of abbreviation. The semantic identity of the word / word combination and the corresponding abbreviation affords ground for the hypothesis that there exist word building relations between the word / word combination and the resultative abbreviation. Scholars tend to define abbreviation as an emerging trend in the word building process which has proved to be highly productive and serves the purpose of regulation.

Keywords: the English language, abbreviation, word, word combination, formal criterium, inner motivation.

Аббревиация – явление древнее и универсальное. Первые аббревиатуры встречаются в древнегреческом каноническом письме. Затем их можно наблюдать в заимствованных, а также оригинальных сокращениях старославянского языка. «Наиболее древними и стихийно возникшими можно считать инициальные сокращения «буквенного» типа, поскольку питательной средой для них служила сама письменность как таковая» [4, с. 66]. Именно письменная речь того или иного языка продуцирует возникновение графических сокращений, лексикализация которых «тоже неизбежна, так как неизбежно действие опрощения на сложные единицы любого типа» [4, с. 66].

В наше время, несмотря на древность происхождения, процесс аббревиации очень активен. Такая активность связана, прежде всего, с тенденцией экономии языковых (речевых, графических) усилий, стремлением передать большее количество информации в минимальный отрезок времени, стремлением языка к «словности», синтетизму. Активность, следовательно, является одной из основных причин продуктивности указанного процесса. В связи с этим лингвисты предпринимают попытки разностороннего исследования аббревиации, не все из которых соответствуют реальной сущности данного явления. Сложившаяся ситуация провоцирует необходимость упорядочения существующих в науке мнений, а также считаем возможным предложить собственное видение решения проблемы.